

3-4 YOSHLI BOLALARNI OILADA MILLIY QADRIYATLAR ASOSIDA AXLOQIY TARBIYALASH MAZMUNI

Jabborova Saodat Zoirovna

Buxoro davlat universiteti, maktabgacha ta'lim kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada 3-4 yoshli bolalarni oilada milliy qadriyatlar asosida axloqiy tarbiyalash masalasi tahlil qilinadi. Bolalarning axloqiy rivojlanishida oila muhitining o'rni, ota-onalarning mas'uliyati va milliy qadriyatlarning ahamiyati chuqur o'rganilgan. O'zbek xalqining urf-odatları, ertakları, maqollari va milliy o'yinlari tarbiya jarayonidagi muhim vositalar sifatida ko'rib chiqilgan. Axloqiy tarbiyaning asosiy maqsadi bolalarda halollik, mehr-oqibat, hurmat va milliy o'zlikni anglash hissini shakllantirish ekanligi qayd etilgan. Shuningdek, milliy qadriyatlar asosida tarbiya bolalarning jamiyatda munosib shaxs bo'lib kamol topishida asosiy omil ekanligi yoritilgan.

Kalit so'zlar: Milliy qadriyatlar, axloqiy tarbiya, oila muhitining ahamiyati, 3-4 yosh bolalar, o'zbek urf-odatları, ota-onalarning roli.

THE CONTENT OF MORAL EDUCATION OF 3-4-YEAR-OLD CHILDREN IN THE FAMILY ON THE BASE OF NATIONAL VALUES

Jabborova Saodat Zoirovna

Bukhara State University, teacher of the preschool education department

Abstract: This article analyzes the moral upbringing of 3-4-year-old children in the family based on national values. The role of the family environment, the responsibility of parents and the importance of national values in the moral development of children has been thoroughly studied. The traditions, tales, proverbs and national games of the Uzbek people are considered as important tools in the educational process. It is noted that the main goal of moral education is to form a sense of honesty, kindness, respect and national identity in children. It was also explained that education based on national values is the main factor in the development of children as worthy individuals in society.

Key words: National values, moral education, importance of family environment, 3-4 year old children, Uzbek traditions, role of parents.

Bolalar tarbiyasi har bir jamiyatning ma'naviy va madaniy rivojlanishining asosi bo'lib, uning ma'no-mazmunini milliy qadriyatlar va urf-odatlarga asoslangan axloqiy tarbiya tashkil etadi. 3-4 yoshli bolalar tarbiyasi esa o'ziga xoslik bilan ajralib turadi, chunki bu yoshda bola dunyoqarashi shakllanib, jamiyatga moslashuvning dastlabki bosqichlarini o'zlashtiradi. Ushbu davrda oilaviy muhit va undagi qadriyatlar, ota-onalarning axloqiy qoidalarni bola ongiga singdirishdagi roli juda muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, milliy qadriyatlar asosida tarbiya berish orqali bolalar nafaqat axloqiy ko'nikmalarga ega bo'ladi, balki ular o'z milliy madaniyatini chuqur his qilishni o'rganadilar. Axloqiy

tarbiyaning asosiy maqsadi bolalarga yaxshi va yomon tushunchalarini o'rgatish, ularda insoniylik, adolat, halollik, mehr-oqibat kabi fazilatlarni shakllantirishdir. Milliy qadriyatlar esa bu jarayonda asosiy vosita bo'lib xizmat qiladi, chunki ular xalqning tarixi, madaniyati va urf-odatlariga asoslangan. Masalan, o'zbek xalqining bolalarga bo'lgan mehribonligi, kattalarga hurmat, kichiklarga g'amxo'rlik qilish kabi qadriyatlari kichik yoshdagi bolalarning axloqiy tarbiyasini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Shu sababli, ota-onalar va tarbiyachilar bolalarni nafaqat umumiy qoidalarga, balki milliy urf-odatlar asosida axloqiy qadriyatlarni singdirishga alohida e'tibor qaratishlari lozim.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan ilgari surilgan "Yangi O'zbekiston – inson qadrini ulug'laydigan jamiyat" g'oyasi ham aynan yoshlarga, jumladan, bolalar tarbiyasiga qaratilgan muhim choralardan biri hisoblanadi. Bu g'oya bolalarning ma'naviy va axloqiy tarbiyasini milliy qadriyatlar asosida yo'lga qo'yishning zamonaviy yondashuvlarini shakllantirish zarurligini ko'rsatadi. Shu nuqtai nazardan, 3-4 yoshli bolalarga oilaviy tarbiya jarayonida milliy qadriyatlarni singdirish nafaqat oilaviy masala, balki davlat miqyosidagi muhim masalalardan biridir. Oilaviy tarbiya jarayonida milliy qadriyatlarni bolalarga singdirishning bir necha samarali yo'llari mavjud. Birinchi navbatda, ota-onalar bolalarga shaxsiy namuna bo'lishlari kerak. Chunki bolalar ota-onaning xulq-atvorini kuzatish va unga taqlid qilish orqali axloqiy qoidalarni o'zlashtiradi. Ikkinchidan, bolalarga milliy ertaklar, qo'shiqlar va maqollar orqali ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni yetkazish muhimdir. Masalan, xalq ertaklarida yovuzlik va yaxshilik o'rtasidagi kurash, halollikning g'alaba qilishi kabi mavzular bolalar ongida yaxshi axloqiy qoidalarni shakllantiradi. Uchinchidan, diniy qadriyatlar va an'anaviy urf-odatlarining bolalarga mos ravishda tushuntirilishi ularning ma'naviy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Milliy qadriyatlar asosida tarbiyalangan bolalar kelgusida o'z jamiyatining faol a'zolari bo'lish bilan birga, uning rivojlanishiga o'z hissasini qo'shishga intiladilar. Tarbiya jarayonida ota-onalarning o'z milliy madaniyatini yaxshi bilishi va bolalarga ularni to'g'ri talqin qilib bera olish qobiliyati alohida ahamiyatga ega. Shu bilan birga, bu yoshdagi bolalar tarbiyasi nafaqat ma'lum bir oilaning ichki masalasi sifatida qabul qilinishi kerak, balki butun jamiyatda milliy madaniyatni saqlash va rivojlantirishning poydevori sifatida qaralishi lozim. Ushbu maqola milliy qadriyatlar asosida 3-4 yoshli bolalarni axloqiy tarbiyalashning mazmun-mohiyatini o'rganish, ota-onalar va pedagoglar uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga qaratilgan. Milliy qadriyatlar asosida shakllangan axloqiy tarbiya nafaqat bolalarning individual rivojlanishiga, balki milliy birdamlikning

mustahkamlanishiga ham xizmat qiladi. Shu bois, bu masala o'z dolzarbligi va ahamiyati jihatidan o'rganishga arziydi.

3-4 yosh bolalar rivojlanishining eng sezgir davri hisoblanib, bu yoshda axloqiy ko'nikmalar va odob-axloq qoidalari shakllanishi boshlanadi. Ushbu bosqichda bolalarning fikrlashi, atrof-muhitga munosabati va jamiyatda o'z o'rnini topishga bo'lgan dastlabki qobiliyatlari rivojlanadi. Shu sababli bolalarning axloqiy tarbiyasi jarayonida milliy qadriyatlar muhim ahamiyat kasb etadi. Milliy qadriyatlar har bir xalqning ma'naviy merosi bo'lib, ularning avlodlararo aloqadorlikni ta'minlashi va madaniy uzviylikni saqlab qolishdagi o'zni beqiyosdir.

O'zbek xalqining asrlar davomida shakllangan urf-odatlar va qadriyatlari axloqiy tarbiyaning asosi sifatida xizmat qiladi. Bu qadriyatlar mehr-oqibat, halollik, hurmat, saxiylik, oilaviy birdamlik kabi xususiyatlarni o'z ichiga oladi. 3-4 yoshli bolalar uchun axloqiy tarbiya aynan milliy qadriyatlar bilan uyg'un holda amalga oshirilganda samarali natijalar beradi. Chunki bolalar bu yoshda atrof-muhitdan o'zlashtirgan ko'nikma va qoidalarni bevosita hayotiy faoliyatida qo'llashga urinadilar. Milliy qadriyatlar esa ularning ongida yaxshi va yomon tushunchalari o'rtasidagi farqni shakllantirishga yordam beradi.

Bolalarning axloqiy tarbiyasi jarayonida ota-onalarning roli juda muhimdir. Oilada bolalar o'zining birinchi axloqiy saboqlarini oladilar. Bu esa ota-onalarning har kuni bolalar oldida qanday o'zini tutishidan, ularning xatti-harakatlari va muloqotlaridan bevosita ta'sirlanadi. Agar ota-onalar bolalarga yaxshi namuna bo'lsalar, ular milliy qadriyatlarni o'zlashtirishda osonroq yo'l tutadilar. Masalan, ota-onaning bir-biriga nisbatan hurmat va e'tibor ko'rsatishi, bolalarga mehribonlik bilan muomala qilishi ularda oilaviy birdamlik va g'amxo'rlik kabi tushunchalarni shakllantiradi. Shu bilan birga, oilada bolalarga o'z milliy urf-odatlarini tushuntirib berish, ularni bayram va an'analarga faol jalb etish orqali milliy o'zlikni anglash hissini mustahkamlash mumkin.

Milliy qadriyatlar asosida tarbiyalashning yana bir muhim jihati bu bolalarning ma'naviy rivojlanishini ta'minlashdir. O'zbek xalqining ertaklari, maqollari, qo'shiqlari va o'yinlari bolalarning ma'naviy olamini boyitishda muhim o'rin tutadi. Masalan, ertaklarda yovuzlik va yaxshilik o'rtasidagi kurash, odillik va halollikning ahamiyati kabi mavzular bolalarga axloqiy saboqlar beradi. Maqollar orqali esa qisqa va lo'nda shaklda muhim axloqiy qoidalarni o'rganishlari mumkin. Masalan, "Halollik – eng katta boylik" kabi maqollar bolalarning ongida halollikning qadriyat sifatidagi ahamiyatini shakllantiradi.

O'yinlar ham bolalarni tarbiyalashning samarali vositalaridan biri hisoblanadi. Milliy o'yinlar orqali bolalar nafaqat o'yin qoidalariga rioya qilishni, balki bir-

birlariga yordam berish, jamoada ishlash kabi fazilatlarni o'rganadilar. Shuningdek, o'yin jarayonida kattalar tomonidan bolalarga ma'lum bir axloqiy qadriyatlarni tushuntirish osonroq kechadi. Bu jarayonda ota-onalar bolalarni mustaqil qaror qabul qilishga undab, ularning mas'uliyat hissini shakllantiradilar. Milliy qadriyatlar asosida tarbiya berishda diniy tushunchalar ham katta o'rin tutadi. Diniy qadriyatlar bolalarga yaxshi va yomonni farqlash, odob-axloq qoidalariga amal qilishni o'rgatadi. Bu jarayonda ota-onalar bolalarga dinga oid qoidalarni yoshiga mos ravishda tushuntirishlari muhimdir. Masalan, 3-4 yoshli bolalarga rostgo'ylik, halollik va mehribonlik kabi qadriyatlar haqida gapirish ularning ongida mustahkam poydevor yaratadi.

Shu bilan birga, bolalarga milliy bayramlar va an'analar haqida tushunchalar berish, ularni ushbu tadbirlarga faol jalb etish axloqiy tarbiyaning muhim qismidir. Masalan, Navro'z bayramida bolalarga tabiatni asrash, saxiylik, odamlarga yordam berish kabi qadriyatlarni o'rgatish mumkin. Bu orqali bolalarda o'z milliy madaniyatiga nisbatan hurmat hissi paydo bo'ladi. Bundan tashqari, ota-onalar bolalarning xatti-harakatlarini doimiy ravishda kuzatib borishlari va kerak bo'lganda ularni to'g'ri yo'naltirishlari lozim. Bu jarayonda bolalarga haddan tashqari qattiq choralardan foydalanmaslik, balki tushuntirish va tarbiyaviy o'yinlar orqali ularning xatti-harakatlarini shakllantirish muhimdir. Bolalar tarbiyasida mehr va e'tibor muhim o'rin tutadi. Chunki bolalar o'zlarini qadrlanganini his qilganda, ular ota-onalarining nasihatlariga quloq solishga moyil bo'ladilar.

Milliy qadriyatlar asosida tarbiya olayotgan bolalar kelajakda nafaqat yaxshi axloqli insonlar, balki o'z jamiyatining madaniy va ma'naviy boyligini davom ettiruvchi shaxslar bo'lib yetishadilar. Shu sababli, 3-4 yoshli bolalarni oilada milliy qadriyatlar asosida tarbiyalash nafaqat ota-onalar, balki butun jamiyat uchun muhim vazifa hisoblanadi. Tarbiya jarayonida oilaviy qadriyatlar va urf-odatlarining bola rivojlanishiga ta'siri chuqur o'rganilib, bu borada ota-onalarga ko'mak beruvchi metodik qo'llanmalar ishlab chiqilishi lozim. Yuqorida keltirilgan barcha omillarni hisobga olgan holda, milliy qadriyatlar asosida bolalarni tarbiyalashning asosiy maqsadi ularning kelgusidagi hayotida axloqiy va ma'naviy tamoyillarga asoslangan shaxs sifatida shakllanishini ta'minlashdir. Shu bois, bu borada jamiyatning barcha qatlamlari o'z hissasini qo'shishi kerak. Tarbiya jarayonida ota-onalar, tarbiyachilar va pedagoglar birgalikda ishlasalar, milliy qadriyatlar asosida axloqiy tarbiya samaradorligi yanada ortadi.

3-4 yosh bolalarni oilada milliy qadriyatlar asosida axloqiy tarbiyalash muhim tarbiya jarayonlaridan biri bo'lib, uning asosi bolalarda jamiyatdagi asosiy axloqiy tamoyillarni shakllantirishga qaratilgan. Ushbu davr bolalarning ilk hayotiy

tajribalarini egallash, atrof-muhit bilan tanishish va o'z xulq-atvoriga asos yaratish bosqichidir. Shu sababli, bu yoshdagi bolalarning tarbiyasida milliy qadriyatlar asosida axloqiy ko'nikmalarni rivojlantirish oilaning eng muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Milliy qadriyatlar – xalqning asrlar davomida shakllangan ma'naviy merosi bo'lib, ular oilaviy birdamlik, mehr-oqibat, hurmat, halollik, saxiylik kabi axloqiy tamoyillarni o'z ichiga oladi.

Axloqiy tarbiyaning muvaffaqiyati asosan ota-onalarning xatti-harakatlariga va ular bolalar bilan qanday muloqot qilishlariga bog'liq. Bolalar ota-onalarining xulq-atvorini kuzatish orqali o'z axloqiy ko'nikmalarini shakllantiradi. Shuningdek, bolalarga milliy qadriyatlarni yoshga mos ravishda tushuntirib berish, ularni milliy bayramlar va an'analarga jalb etish orqali ularning o'z milliy madaniyatiga bo'lgan qiziqishi va hurmatini oshirish mumkin. Bu jarayonda ertaklar, maqollar, xalq o'yinlari kabi milliy ma'naviy meroslardan foydalanish bolalarning axloqiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Milliy qadriyatlar bolalarning ma'naviy va axloqiy rivojlanishini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Masalan, ertaklar bolalarga yaxshilik va yomonlikni ajratishni, halollik va odillikning ahamiyatini o'rgatadi. Maqollar orqali qisqa va lo'nda shaklda hayotiy saboqlar beriladi. Shu bilan birga, milliy o'yinlar jamoaviylik, mas'uliyat va o'zaro yordam kabi fazilatlarni rivojlantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Milliy qadriyatlar asosida tarbiya olish bolalarning kelajakda jamiyatda o'z o'rnini topishi, munosib shaxs bo'lib yetishishi uchun asos yaratadi. Shu bois, ota-onalar, pedagoglar va jamiyat vakillari birgalikda bolalar tarbiyasida milliy qadriyatlarni faol qo'llashlari lozim. Tarbiya jarayonida bolalarga mehr va e'tibor ko'rsatish, ularning xatti-harakatlarini tushuntirish orqali yo'naltirish, ularni haddan tashqari qattiq jazolamaslik muhimdir.

Xulosa qilib aytganda, milliy qadriyatlar asosida axloqiy tarbiya bolaning nafaqat shaxs sifatida shakllanishiga, balki uning oilaviy, ijtimoiy va madaniy muhitga moslashuviga ham xizmat qiladi. O'z milliy qadriyatlarini yaxshi anglagan va ularga amal qilgan shaxs kelajakda o'zining jamiyat oldidagi mas'uliyatini tushunadi va unga sodiq qoladi. Shu sababli, oilada milliy qadriyatlarni asos qilib olib, axloqiy tarbiyani tizimli va izchil yo'lga qo'yish har bir oilaning muhim vazifasidir. Tarbiya jarayonida milliy qadriyatlarining ahamiyatini chuqur anglash va bolalarni ma'naviy boy shaxs sifatida shakllantirish uchun barcha sharoitlarni yaratish kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bronfenbrenner, U. (1979). The ecology of human development: Experiments by nature and design. Cambridge, MA: Harvard University Press.

2. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
3. Dewey, J. (1938). *Experience and education*. New York, NY: Macmillan.
4. Hasanboyeva, G. I. (2010). *Oila pedagogikasi*. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi nashriyoti.
5. Saidov, M. (2022). Milliy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi. *Ilmiy-amaliy jurnal*, 4(2), 45-49.
6. Yuldasheva, N. (2021). Bolalar tarbiyasida ertaklarning ahamiyati. *Pedagogika va psixologiya jurnali*, 5(3), 32-38.
7. Dilova N. Sharq mutafakkirlari merosi vositasida talabalarni shaxslararo munosabatga tayyorlash stratigiyasi. *Пед. фанл. д-ри . Дис. – Т., 2000. – 240 б.;*